

A termékenység területi különbségei

A tartalomról

- 1 A termékenység szintjének területi változása
- 1 A termékenység különbségei az anya életkora szerint
- 2 A szülő nők átlagos életkora
- 2 Házasságon kívüli születések
- 4 Táblázatok

Bevezető

A termékenység időbeli és területi alakulása a demográfiai folyamatok egyik legfontosabb jellemzője. Az alábbi elemzés azt mutatja be, hogy milyen különbségek vannak a termékenységben az ország területi egységei között, és hogy ezek nőttek-e, vagy mérséklődtek az elmúlt másfél-két évtizedben. Áttekintjük a szülő nők demográfiai jellemzőiben történt változásokat, s ezek hatását az ország különböző területén élő nők gyermekvállalási magatartására. A fő hangsúlyt a 2008. évi területi különbségek bemutatására helyezzük - az időbeli trendek jellemzésére az egyik rendszerváltó évet, 1990-et, illetve az ezredfordulót közvetlenül megelőző 2000. esztendő választottuk. A termékenység szintjét a teljes termékenységi arányszámmal jellemezzük, ami azt mutatja meg, hogy a vizsgált év termékenységi viszonyai mellett egy nő átlagosan hány gyermeknek adna életet. Emellett a gyermekvállalás életkor szerinti eltéréseit, továbbá a szülő nők átlagos életkorában és a házasságon kívüli születések arányában jelentkező területi különbségeket is bemutatjuk.

A termékenység szintjének területi változása

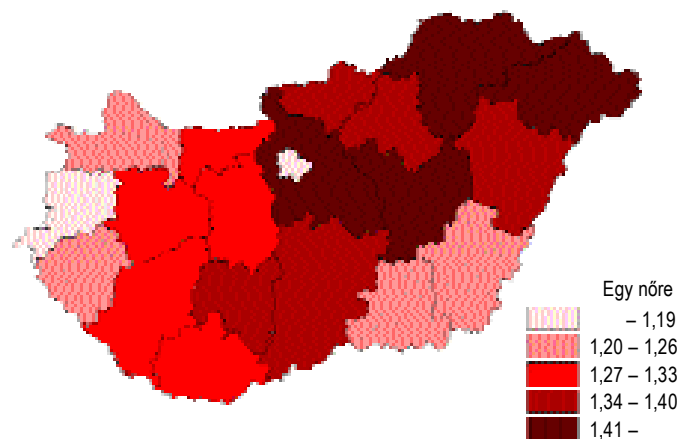
Magyarországon a termékenység szintje a rendszerváltást követően az 1990-es évek végéig jelentősen, mintegy 28 százalékkal csökkent; az ezredforduló után alacsony szinten ingadozott; 2008-ban kismértékben meghaladta a nyolc évvel korábbit. A teljes termékenységi arányszám értéke 1990 és 2000 között 1,84-ről 1,33-ra esett, 2008-ban 1,35-öt ért el. Az 1990-es évek erőteljes csökkenésével párhuzamosan növekedtek, majd 2000 és 2008 között mérséklődtek a termékenység megyei szintű különbségei. A szélső értékeket mindhárom időpontban ugyanazok a területek képviselték: Budapest a legalacsonyabb, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyék a legmagasabb értékekkel. A szélső értékek közötti különbség viszont az 1990. évi másfélszeresről 2008-ra 1,3-szeresre mérséklődött. Ebben elsősorban a főváros 2000-2008 közötti 12 százalékos termékenységgel növekedése játsza a főszerepet, miközben a két legmagasabb értékű megye mutatója ugyanezen időszak alatt 4-6 százalékkal csökkent. Általában jellemző, hogy az alacsonyabb termékenységi szintű dunántúli megyékben (Veszprém, Zala, Fejér, Győr-Moson-Sopron) nőtt, a magasabb termékenységi szintű észak-magyarországi (Nógrád) és észak-alföldi (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok) megyékben csökkent a termékenység 2000 és 2008 között.

Összességében az ország keleti és nyugati fele közötti termékenységkülönbségek fennmaradtak, bár mérséklődtek. Békés és Csongrád annyiban képeznek kivételt, hogy termékenységük a nyugat-dunántúli megyékhez hasonlóan alacsony szintű, és a vizsgált időszakban a visszaesés mértéke itt az országos átlagot is meghaladta.

Az egyszerű reprodukcióhoz képest (2,1 átlagos gyermekszám) a legalacsonyabb termékenységi megyék elmaradása mintegy 40-44 százalékos, ám a két legmagasabb szintű megye 2008. évi termékenysége is 25-27 százalékkal alacsonyabb volt annál.

1. ábra

Teljes termékenységi arányszám* megyénként, 2008

* Egy nő élete során születendő gyermekeinek átlagos száma, az adott év termékenységi viszonyai mellett.

A termékenység különbségei az anya életkora szerint

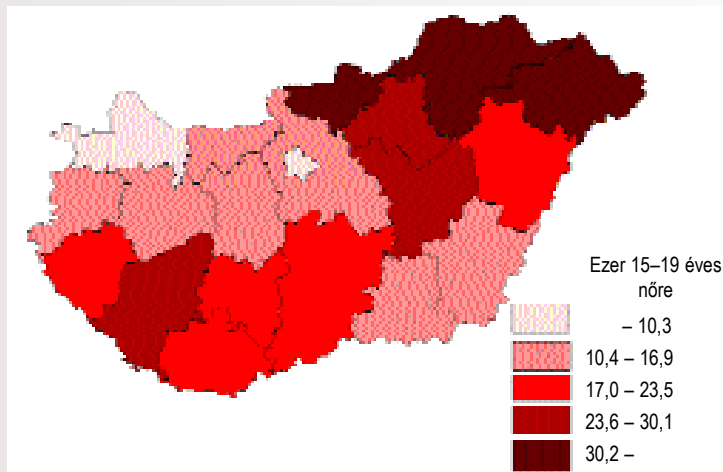
A termékenység csökkenése különböző mértékben jelentkezett az egyes női korcsoportokban: jelentősen visszaesett a tizenévesek és a húszas éveikben járó fiatalok szülesszámának, ugyanakkor fokozatosan nőtt a 30 év felettieké. A termékenység általános szintjét alapvetően az határozza meg, hogy a csökkenő, vagy az emelkedő termékenységi korosztályok hatása került-e túlsúlyba, vált dominánssá. Az 1990-es években a fiatalok zuhanásszerű termékenységgel csökkenését nem tudta ellensúlyozni a 30 év feletti nők gyermekvállalásának emelkedése. Az ezredfordulót követően viszont a folyamat kiegyenlítetté vált, és az elmúlt évek ingadozásokkal tarkított, lassú termékenységgel növekedését kizárólag a 30 év feletti nők növekvő szülesszámának eredményezte - miközben a fiatalabbak termékenysége tovább csökkent.

A vázolt jelenségek eltérő módon jelentkeztek az ország területi egységeinél. Ennek eredményeként 1990-hez viszonyítva nőttek a megyék közötti különbségek az egyes női korcsoportok szülesszámában. Minél fiatalabb az anya, annál nagyobbak a területi eltérések. Így pl. ezer tizenévesre 1990-ben 21,7 élveszületés jutott Budapesten és 59,4 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a különbség 2,7-szeres volt. 2008-ban ugyanezen mutatók értékei 8,8 és 41,4 volt a legalacsonyabb és a legmagasabb

tizenéves termékenységet képviselő Győr-Moson-Sopron és Borsod-Abaúj-Zemplén megyék között, a különbség tehát 4,7-szeresére emelkedett. Hasonló módon a 20-24 évesek termékenységekülönbsége 2,0-ről 2,7-szeresre, a 25–29 éveseké 1,2-ről másfélszeresre emelkedett ugyan ezen időszak alatt. Összességében a 30 év alatti nők termékenysége az ország valamennyi megyéjében csökkent, a visszaesés mértékében azonban jelentős eltérések voltak, így a területi különbségek tovább nőttek.

2. ábra

Tizenévesek termékenysége megyénként, 2008

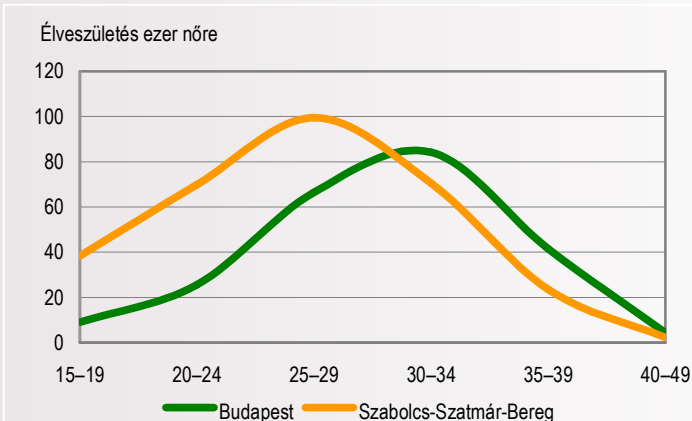

A 30 év feletti nőknél az ország valamennyi megyéjében emelkedett a termékenység, ám ez jóval kiegyenlítettebb módon történt. Így a fiatalabb korcsoportokhoz viszonyítva 1990-hez képest kisebb mértékben növekedtek a korábbi területi különbségek. 2008-ban a harmincas éveikben járó nők szülésgyakorisága Budapesten és Pest megyében volt a legmagasabb, de Veszprém és Győr-Moson-Sopron megyében is meghaladta az országos átlagot. Ennek a korosztálynak Nógrád, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Somogy megyében volt a legalacsonyabb a termékenysége, mivel az anyák gyermekeik többségét ennél fiatalabb életkorban vállalják.

Az anya életkora szerinti termékenység különböző mértékű és irányú változása lényegesen módosította a gyermekvállalás korcsoportok szerinti görbáját: az a korcsoport, amelyben a nők a leggyakrabban vállalnak gyermeket, az 1990-es évekre jellemző 20–24 évesekről valamennyi megyében áttolódott a 25–29 évesekre, Budapesten pedig 2004 óta a 30–34 éves nőkre. A gyermekvállalás életkor szerinti területi különbségeit jól illusztrálja Budapest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye példája.

3. ábra

Termékenység az anya kora szerint Budapesten és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 2008

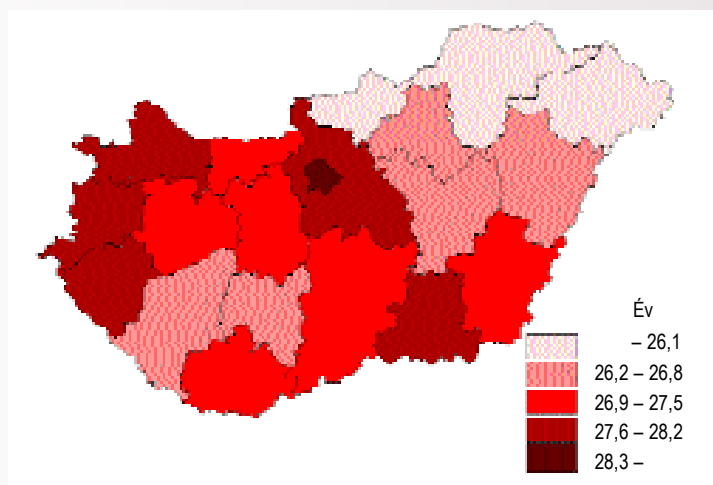

A szülő nők átlagos életkora

A gyermekvállalás későbbre halasztása jelentősen megemelte a szülő nők átlagos életkorát, ami 1990 és 2000 között 2, az azt követő 8 évben pedig újabb 2,7 évvel nőtt első gyermekük születésekor, s 2008-ban elérte a 27,7 évet. Az emelkedés mértéke azonban területileg eltérő volt, így növekedtek az első gyermek vállalásának életkora szerinti különbségek. Ebben az esetben is a szélső értéket Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék mint a legfiatalabb, illetve Budapest mint a legidősebb életkorú területek képviselik. A 2008. évi adatok szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében átlagosan 25,3 évesen, Budapesten 29,9 évesen hozták világra az anyák első gyermeküket. A különbség a két szélső érték között 4,6 év, szemben az 1990. évi 2,9 évvel.

4. ábra

A nők átlagos életkora első gyermekük születésekor, 2008

Az első gyermekek vállalásának ideje mellett emelkedett azon életkor is, amikor az anyák a második, a harmadik, illetve a további gyermekeiket szülik meg, de korántsem olyan mértékben, mint az első gyermekeknél.

Az első és a további gyermek(ek) vállalása közötti időtartam különbsége: 1990-ben átlagosan 2,7 év volt, 2008-ban viszont 1,6 évre csökkent.

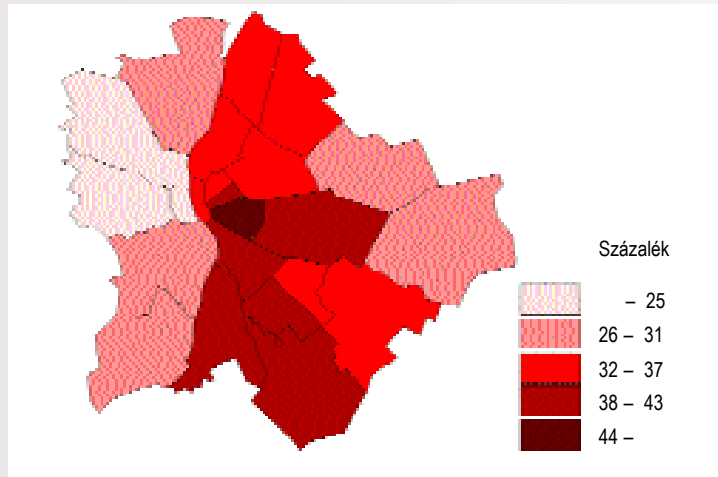
Házasságon kívüli születések

A házasságban élő nők termékenysége hosszú idő óta több mint kétszerese a nem házasságban élőkének, így az anya családi állapota nagymértékben hatással van a termékenység szintjére. 1990 óta a házasságon kívüli születések aránya a háromszorosára emelkedett, 2008-ban elérte a 39,5 százalékot. Az átrendeződés alapvető oka az, hogy a házassági mozgalom jelentős visszaesésével párhuzamosan dinamikusan nőtt az élettársi kapcsolatban élők aránya a szülőképes korú nők között. A házasságon kívül született gyermekek döntő többsége (mintegy 80 százaléka) hajdon nőktől származik, szüleiknek több mint kétharmada élettársi kapcsolatban él, a maradék nem csekély hányadban az anya tartós párkapcsolat nélkül vállalja gyermekét. A növekvő társadalmi elfogadottságot jelzi, hogy a dinamikus emelkedés mellett mérséklődtek a megyei szinten mért területi különbségek: az 1990. évi legmagasabb és legalacsonyabb arányokat képviselő Budapest (17,4 százalék) és Vas megye (7,8 százalék) közötti, még 2,2-szeres különbség 2008-ra 1,8-szeresre csökkent.

A területi átrendeződést tekintve igen jelentős változások történtek – különösen a Közép-Magyarország régió, ezen belül is a főváros szerepváltozása a feltűnő. Az 1990-es évek elején még vezető szerepet játszó Budapest 2008-ban a sereghajtók közé került, mivel a vizsgált időszakban itt volt a legkisebb a növekedés üteme. 2008-ban a gyermekek több mint fele született házasságon kívül Jász-Nagykun-Szolnok (50,8 százalék), és közel fele

5. ábra

Házasságon kívüli születések aránya Budapest kerületeiben, 2008

Borsod-Abaúj-Zemplén és Somogy megyében (49 százalék). A legalacsonyabb arányokat Győr-Moson-Sopron megye mellett Budapest, Pest és Vas megyék képviselték, jóval az országos átlag alatti értékekkel (28–34 százalék).

Budapest kerületei között is jelentős, több mint kétszeres a különbség a házasságon kívüli születések arányában. Az I., II. és XII. kerület 23–24 százalékos aránya országos viszonylatban is a legalacsonyabbak közé tartozik, a VIII. kerületben viszont a gyermekek közel fele, 48,9 százaléka születik házasságon kívül.

Elérhetőségek:

Ferenc.Kamaras@ksh.hu

Telefon: 345-6565

[Információs szolgálat](#)

Telefon: 345-6789

www.ksh.hu

TÁBLÁZATOK

1. Élvezületési arányszámok megyék és az anya korcsoportja szerint, teljes termékenységi arányszám, 1990, 2000, 2008

Megye	Ezer megfelelő korú nőre jutó élvezületések száma							Teljes termékenységi arányszám
	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–49	15–49 összesen	
1990								
Budapest	21,7	92,9	104,8	51,9	18,3	1,6	37,8	1,46
Bács-Kiskun	38,1	168,0	127,8	47,8	16,4	1,6	53,4	2,01
Baranya	44,4	144,9	105,6	42,7	14,3	1,2	49,0	1,77
Békés	39,6	158,3	112,0	49,4	17,5	1,6	50,1	1,90
Borsod-Abaúj-Zemplén	57,6	173,8	125,6	46,6	16,8	1,8	57,9	2,12
Csongrád	24,9	123,4	126,0	54,3	18,5	1,7	47,1	1,75
Fejér	45,8	164,4	115,2	47,2	18,5	2,0	53,8	1,98
Győr-Moson-Sopron	33,5	163,4	116,3	41,6	14,4	1,5	48,9	1,86
Hajdú-Bihar	43,7	168,8	121,9	49,3	17,1	1,2	57,2	2,02
Heves	45,2	153,5	110,2	41,2	12,7	0,8	47,4	1,82
Jász-Nagykun-Szolnok	46,7	173,5	129,1	48,4	16,2	1,6	56,2	2,09
Komárom-Esztergom	42,2	158,0	113,3	45,2	15,3	1,8	50,7	1,89
Nógrád	55,1	160,9	107,6	43,1	12,7	0,8	50,5	1,91
Pest	40,9	150,9	113,3	45,3	16,8	1,8	48,7	1,85
Somogy	48,7	161,0	114,8	42,4	15,9	1,7	51,0	1,93
Szabolcs-Szatmár-Bereg	59,4	187,6	115,0	43,9	16,1	2,2	60,6	2,13
Tolna	45,2	173,2	119,8	44,0	14,1	1,4	52,8	2,00
Vas	32,2	147,6	110,5	45,2	12,7	1,2	47,2	1,75
Veszprém	37,0	163,0	115,3	43,0	15,9	1,7	51,2	1,89
Zala	34,9	154,0	113,5	39,9	12,2	1,5	47,4	1,79
Összesen	39,5	147,2	115,4	46,9	16,4	1,6	49,4	1,84
2000								
Budapest	10,4	35,7	76,6	60,9	22,6	1,8	31,4	1,05
Bács-Kiskun	24,8	78,4	94,9	52,8	20,6	1,8	40,1	1,38
Baranya	25,1	67,7	90,8	54,8	18,2	1,3	37,2	1,30
Békés	25,1	77,1	95,5	51,0	19,3	1,2	38,6	1,35
Borsod-Abaúj-Zemplén	41,3	92,4	106,8	58,8	22,2	2,1	46,4	1,63
Csongrád	16,3	61,6	97,1	59,1	22,6	1,6	37,3	1,30
Fejér	22,7	66,6	88,4	45,6	18,6	1,7	36,2	1,23
Győr-Moson-Sopron	15,0	61,4	95,1	50,8	14,6	1,0	35,3	1,20
Hajdú-Bihar	27,4	87,4	107,0	57,4	21,7	2,4	44,3	1,53
Heves	29,9	79,7	99,4	49,4	14,9	1,4	39,0	1,38
Jász-Nagykun-Szolnok	35,5	86,1	95,9	53,7	17,8	1,8	42,1	1,46
Komárom-Esztergom	23,6	72,2	88,8	49,2	18,8	1,7	37,3	1,28
Nógrád	42,0	93,9	96,1	48,1	14,3	1,3	41,8	1,48
Pest	22,7	69,7	98,3	62,3	21,5	2,1	41,3	1,39
Somogy	30,6	85,6	88,4	50,3	21,8	1,5	39,8	1,40
Szabolcs-Szatmár-Bereg	39,6	110,9	103,9	50,8	17,7	1,7	47,8	1,63
Tolna	23,9	75,4	97,2	52,1	16,9	1,1	37,8	1,34
Vas	14,0	65,5	88,8	50,4	15,1	1,1	33,9	1,18
Veszprém	18,3	68,3	85,5	45,7	13,9	1,8	34,1	1,18
Zala	18,4	60,2	91,1	43,9	16,4	1,3	32,8	1,16
Összesen	24,4	69,9	93,1	55,3	19,8	1,7	38,7	1,33

	2008							
Budapest	9,1	25,7	66,5	84,3	41,5	4,3	40,9	1,18
Bács-Kiskun	18,2	47,5	91,0	79,4	31,0	3,0	40,3	1,37
Baranya	20,1	43,2	76,4	79,6	29,8	2,8	38,3	1,27
Békés	15,1	44,3	85,1	75,7	26,8	1,9	36,3	1,25
Borsod-Abaúj-Zemplén	41,4	67,9	91,2	79,2	28,2	2,9	45,0	1,57
Csongrád	11,4	36,7	78,2	77,0	31,7	3,3	37,6	1,21
Fejér	14,6	47,4	87,0	79,3	29,2	2,9	40,1	1,32
Győr-Moson-Sopron	8,8	32,0	89,8	81,0	29,6	2,9	39,5	1,24
Hajdú-Bihar	21,7	50,8	92,0	77,2	28,4	2,8	41,5	1,38
Heves	30,1	56,6	88,9	72,6	26,1	2,5	41,3	1,40
Jász-Nagykun-Szolnok	28,2	61,0	91,5	74,0	28,1	2,6	42,3	1,44
Komárom-Esztergom	14,0	50,5	85,6	77,5	31,5	2,6	40,2	1,32
Nógrád	31,0	63,7	91,4	62,6	24,0	1,8	38,8	1,38
Pest	15,4	42,6	94,2	90,2	36,6	4,4	44,9	1,44
Somogy	24,7	51,6	81,3	68,4	26,2	2,9	37,6	1,29
Szabolcs-Szatmár-Bereg	38,3	70,0	99,5	70,5	23,5	2,2	44,7	1,53
Tolna	19,8	48,7	93,7	74,2	28,6	3,1	38,9	1,36
Vas	11,7	38,4	79,5	77,6	25,5	2,8	36,1	1,19
Veszprém	13,7	41,0	89,8	82,6	28,9	2,0	39,1	1,30
Zala	17,9	36,7	89,5	76,0	28,5	1,8	37,1	1,26
Összesen	20,1	46,1	85,3	80,5	32,1	3,1	41,3	1,35

2. A nők átlagos életkora a gyermek születésekor megyék szerint, 1990, 2000, 2008

Megye	1990	2000	2008
Az első gyermek születésekor			
Budapest	24,7	27,1	29,9
Bács-Kiskun	22,8	24,6	27,1
Baranya	22,7	24,8	27,3
Békés	22,7	24,4	27,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	22,2	23,7	25,3
Csongrád	23,7	25,5	28,0
Fejér	22,6	24,7	27,5
Győr-Moson-Sopron	23,0	25,1	28,4
Hajdú-Bihar	22,5	24,5	26,9
Heves	22,4	24,4	26,2
Jász-Nagykun-Szolnok	22,4	23,9	26,4
Komárom-Esztergom	22,5	24,8	27,3
Nógrád	22,3	23,6	25,7
Pest	22,6	25,2	28,3
Somogy	22,7	24,3	26,7
Szabolcs-Szatmár-Bereg	21,8	23,4	25,4
Tolna	22,7	24,6	26,9
Vas	23,1	25,5	28,1
Veszprém	22,8	24,7	27,6
Zala	23,3	25,2	27,8
Összesen	23,0	25,0	27,7
A gyermek születésekor			
Budapest	26,9	28,6	31,1
Bács-Kiskun	25,7	26,9	29,1
Baranya	25,3	26,9	29,2
Békés	25,8	26,7	29,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	25,1	26,3	27,5
Csongrád	26,4	27,6	29,8
Fejér	25,6	26,9	29,4
Győr-Moson-Sopron	25,5	27,0	29,9
Hajdú-Bihar	25,3	26,8	28,6
Heves	25,2	26,2	28,1
Jász-Nagykun-Szolnok	25,5	26,2	28,1
Komárom-Esztergom	25,5	26,9	29,3
Nógrád	25,0	25,9	27,7
Pest	25,6	27,4	30,1
Somogy	25,3	26,5	28,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	24,8	25,8	27,3
Tolna	25,4	26,7	29,0
Vas	25,7	27,1	29,6
Veszprém	25,6	26,8	29,3
Zala	25,6	27,0	29,3
Összesen	25,7	27,0	29,3

3. Házasságon kívüli élveszületések aránya megyék szerint, 1990, 2000, 2008

Megye	1990	2000	2008
Budapest	17,4	30,5	33,1
Bács-Kiskun	13,3	31,0	43,9
Baranya	14,3	30,8	42,2
Békés	12,3	30,8	46,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	13,4	30,7	49,3
Csongrád	13,6	30,3	39,6
Fejér	12,0	31,0	41,2
Győr-Moson-Sopron	8,0	20,6	28,1
Hajdú-Bihar	12,3	26,2	37,7
Heves	10,2	27,0	43,9
Jász-Nagykun-Szolnok	13,7	32,8	50,8
Komárom-Esztergom	11,8	33,2	45,2
Nógrád	9,7	28,0	43,1
Pest	14,1	29,1	33,6
Somogy	15,7	34,8	48,7
Szabolcs-Szatmár-Bereg	12,6	25,7	41,1
Tolna	11,0	26,3	43,0
Vas	7,8	19,8	33,9
Veszprém	10,2	28,1	42,2
Zala	11,0	27,4	41,3
Összesen	13,1	29,0	39,5

4. Élveszületések aránya házasságból és házasságon kívül Budapest kerületei szerint, 2008

Kerület	Száz élveszületett közül	
	házasságból	házasságon kívül
	született, %	
I.	76,0	24,0
II.	77,4	22,6
III.	70,0	30,0
IV.	67,5	32,5
V.	66,5	33,5
VI.	67,4	32,6
VII.	58,8	41,2
VIII.	51,1	48,9
IX.	60,2	39,8
X.	62,3	37,7
XI.	72,7	27,3
XII.	76,1	23,9
XIII.	66,2	33,8
XIV.	67,6	32,4
XV.	62,7	37,3
XVI.	74,4	25,6
XVII.	69,4	30,6
XVIII.	67,3	32,7
XIX.	63,8	36,2
XX.	59,1	40,9
XXI.	57,2	42,8
XXII.	71,3	28,7
XXIII.	58,2	41,8
Összesen	66,9	33,1